

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za klasičnu filologiju

DIPLOMSKI RAD

Tri elegije u rukopisu RIS 808 V 120 Biblioteke Gregorijanskog sveučilišta u Rimu

Studentica: Martina Gazdek

Mentor: doc. dr. sc. Irena Bratičević

Zagreb, rujan 2017.

KAZALO:

UVOD.....	1
1. ŽIVOT I DJELO JOSIPA MARINOVIĆA.....	2
2. RUKOPIS RIS 808 V 120 BIBLIOTEKE GREGORIJANSKOG SVEUČILIŠTA U RIMU.....	6
3. INTERPRETACIJA ELEGIJA IZ RUKOPISA RIS 808 V 120.....	7
4. RUKOPISNA BAŠTINA U NASTAVI LATINSKOG JEZIKA.....	16
5. ZAKLJUČAK.....	17
6. POPIS LITERATURE.....	18
7. PRILOG 1: Prijepis elegija.....	19

UVOD

Josip Marinović iz Perasta, kako navodi Mijo Korade, jedan je od onih isusovaca posljednje generacije 18. stoljeća koji su se svojim životom i djelom isticali izvan domovine.¹ Tijekom života glasio je za vrsna teologa, govornika i pjesnika, međutim, do danas je vrlo malo proučavatelja posvetilo pažnju njegovu životu i djelu. U svoje vrijeme Marinović je bio poznat kao pisac teoloških traktata, govora i latinskih pjesama kojih se sačuvalo malo, no među kojima ima i objavljenih prigodnih elegija, primjerice o smrti Pija VI., Ljudevita XVI. i drugih. Premda se neki proučavatelji pozitivno izražavaju o njegovom pjesništvu te žale što veći dio njegovih pjesama nije dostupan, većina autora poput Caballera smatrala je da se ne radi o velikom pjesniku te da je veći talent i sposobnost pokazao kao teolog i govornik.²

Bavit ćemo se u radu trima elegijama, 1. *Iosephi Marinovichi e Societate Iesu Ad Amicum Elegia*, 2. *In obitu clarissimi viri Triphonis Wrachien nobilis Catharensis et serenissimae Venetorum Reipublicae Iurisconsulti Iosephi Marinovichi elegia* i 3. *Iosepho Marinovichio Raphael Pastore Sacerdos Elegia*. Prve dvije elegije djelo su samoga Marinovića dok je treća njemu posvećena, a njezin je autor talijanski pjesnik Raffaele Pastore.

U prvom dijelu diplomskoga rada opisat ćemo život i djelo Josipa Marinovića, gdje ćemo istaknuti njegovo podrijetlo, obrazovanje i djelovanje u domovini i izvan nje. Glede njegovih djela nabrojat ćemo njegova najznačajnija kao i jedina sačuvana djela koja su nam poznata i njihove karakteristike te reakcije njegovih suvremenika.

Nadalje, u središnjem dijelu rada spomenut ćemo Biblioteku Gregorijanskog sveučilišta u Rimu u kojoj se čuva rukopis gore spomenutih elegija. Također navest ćemo i podatke o samom u rukopisu RIS 808 V 120 Biblioteke Gregorijanskog sveučilišta u Rimu, a zatim opisati, interpretirati i stilistički analizirati tri elegije.

Napokon, u posljednjem dijelu diplomskoga rada slijedi razmišljanje o rukopisnoj baštini Josipa Marinovića u nastavi latinskog jezika te zaključak.

¹ Korade, Mijo. 1992. *Josip Marinović, branitelj Armenaca u 18. stoljeću; Isusovci u Hrvata: zbornik radova međunarodnog simpozija „Isusovci na vjerskom, znanstvenom i kulturnom području u Hrvata“*. 1992. Ur. Horvat, Vladimir. Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb – Hrvatski povijesni institut, Beč. 186.

² Ibid. 194.

1. ŽIVOT I DJELO JOSIPA MARINOVIĆA

Josip Marinović, isusovac i osoba koja je imala važnu ulogu u stvaranju hrvatsko - armenskih odnosa, poznat i pod latiniziranim imenom (Josephus Marinovich) te talijaniziranim (Giuseppe Marinovich), rođen je 9. srpnja 1741. godine u Perastu, malom primorskom naselju u crnogorskoj općini Kotor, a umro je 13. rujna 1801. godine u Rimu u isusovačkoj kući Il Gesù. 12. srpnja 1761. godine odlazi na školovanje na Ilirski kolegij u Loretu gdje su isusovci još 1580. godine počeli s odgajanjem svećeničkog podmlatka iz Dalmacije i balkanskih zemalja koje su bile pod vlašću Turaka.³

Nakon što je završio gimnazijsko školovanje, kao dvadesetogodišnjak odlazi u isusovački novicijat u Rimu, a kasnije započinje studij filozofije na Rimskom kolegiju.⁴ Od 1768. godine počinje raditi kao gimnazijski profesor u talijanskim gradovima poput Ferma, Livorna i Viterba. Godine 1773. upisuje studij teologije u Rimskom kolegiju te djeluje kao pomoćnik upravitelja muzeja koji je na tom Sveučilištu osnovao glasoviti isusovac Atanazije Kircher u 17. stoljeću.⁵ Nakon što je papa Klement XIV. (franjevac Giovanni Ganganelli) u nastojanju da se umili protivnicima isusovaca, popustio pod pritiskom nezadovoljnih katoličkih zemalja koje su prijetile da će se odijeliti od Crkve ako se ne ukine Družba Isusova i 21. srpnja 1773. izdao breve odnosno papinsko pismo *Dominus ac Redemptor* kojim je ukinuo red Družbe Isusove, Marinović se kao diplomirani teolog i zaređeni svećenik vraća u rodni Perast,⁶ a nedugo zatim sprema se na put u posjet bratu u Veneciji koji se ondje bavio trgovinom. Ondje je 1785. izabran za profesora teologije na obnovljenoj bogosloviji u samostanu S. Stefano, gdje predaje sve do 1797.⁷

Budući da je bio na glasu kao učen čovjek poznat po pjesmama, govorima i teološkim traktatima, te je imao iznimne govorničke vještine,⁸ zamijetio ga je bogati markiz armenskog podrijetla Giovanni Serposijan (De Serpos), osoba svjesna nezavidnog položaja armenskih katolika u Osmanskom Carstvu, koji nisu smjeli imati vlastite crkve te su u svemu bili

³ Korade, Mijo; Aleksić, Mira; Matoš, Jerko. 1993. *Isusovci i hrvatska kultura*. Zagreb. Hrvatski historijski institut u Beču, 240.

⁴ Ibid.

⁵ Korade, M. 1992. *Josip Marinović*, 187.

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

⁸ Korade, M., Aleksić, M., Matoš, J. 1993. *Isusovci i hrvatska kultura*, 241.

podvrgnuti pravoslavnom patrijarhu u Carigradu kojeg je postavljao sultan⁹. U takvom lošem položaju, izvrgnuti čestim progonima Turaka i patrijarha, armenski katolici imali su dozvolu Svete Stolica da primaju sakramente u pravoslavnim crkvama i da se drže starih običaja Armenske crkve.

Međutim, u 18. stoljeću neki su ih misionari tužili u Rimu zbog navodnog nedopuštenog druženja s raskolnicima, što bi ujedno značilo da su se odrekli svoje vjere. Stoga je De Serpos u nastojanju da Rim zaštiti armenske katolike, zamolio Josipa Marinovića da u njihovu obranu napiše teološkopravnu raspravu čije je izdavanje i objavu pod svojim imenom De Serpos sam financirao, a djelo je posvećeno rimskoj Kongregaciji za širenje vjere (De propaganda fide).¹⁰ Marinović je tako napisao dva djela o Armencima. U prvome razmatranju napisanom u Veneciji 1783. godine pod naslovom *Dissertazione polemico-critica sopra due dubbi di coscienza concernenti gli Armeni cattolici sudditi dell'Impero ottomano* (Polemičko-kritička rasprava o dvjema dvojama savjesti što se odnose na armenske katolike podložnike Osmanskoga Carstva), uvezanom u kožu s tiskom u zlatnoj boji, trudi se braniti položaj i stanje katolika Armenske crkve u Osmanskom Carstvu koji su primili sakramente od monofizitske Armenske apostolske crkve, što dio rimskog klera nije odobrio s obzirom na to da se radi o kršćanskom nauku koji priznaje i prihvaća samo božansku prirodu Isusa Krista, negirajući pritom njegovu ljudsku stranu. Marinović u svojoj disertaciji brani Armence koji su dobili papinsko odobrenje da održavaju armenski obred u monofizitskim crkvama, služe i nazoče misama po vlastitom obredu te slave neke blagdane prema tradicionalnom kalendaru Armenije, a da im pritom ne slijedi osuda Crkve. Kako bi potvrdio i posvjedočio točnost onoga što je napisao, Marinović je zahvaljujući markizu De Serposu, koji mu je omogućio da dođe u dodir s raznim armenskim izvorima i dokumentima koji su dotad bili nepoznati na Zapadu, dao na uvid razne teološke, papinske i crkvene dokumente kao dokaze.

Prvi dio Marinovićeve rasprave u obranu armenskih katolika u Turskoj privukao je uglavnom pozitivnu pozornost, ali i negativno mišljenje Sveučilišta u Sieni.¹¹ U to vrijeme, preciznije, 1786. godine, Marinoviću se u obrani Armenaca pridružuje i hvarski biskup dominikanac Ivan Dominik Stratiko, čija djela zapravo pripadaju tada bivšem isusovcu Benedettu Tetamu koji brani Marinovićevu *Dissertatione* od negativnog suda teologa sa Sveučilišta u Sieni. Naime, Tetamo je svoje spise predao hvarskom biskupu koji ih je dotjerao

⁹ Lupis, Vinicije B. 2008. *O armensko-hrvatskim kontaktima*. Društvena istraživanja 18/1-2. 203-217.

¹⁰ Korade, M., Aleksić, M., Matoš, J. 1993. *Isusovci i hrvatska kultura*, 241.

¹¹ Ibid.

i objavio pod svojim imenom.¹² Iste godine Josip Marinović sastavio je opširno djelo u tri sveska i više od 1600 stranica, također objavljeno pod imenom armenskog bankara De Serposa, pod nazivom *Compendio storico di memorie cronologiche concernenti la religione e la morale della nazione Armena* (Kratak povijesni sadržaj kronoloških sjećanja što se odnose na vjeru i moral armenske narodnosti), koje predstavlja jedan od prvih prikaza povijesti Armenaca napisan na Zapadu. U tom djelu autor piše o zemljopisnom prikazu Armenije te se osvrće na političku i crkvenu povijest Armenaca, prikazuje povijest njihovih patrijarha (Katolikosa) i sinoda, stanje armenske carine i druga društvena, crkvena i politička pitanja.

Iako u djelima piše o različitim stvarima, ipak u njima polazi od ključne postavke da Armenska crkva od davnine sadrži bitne odlike katoličanstva. Unatoč tome što je De Serpos objavio Marinovićeva djela pod svojim imenom, u predgovoru čitatelju daje na znanje da je pravi autor njegov prijatelj, a k tome i učeni teolog koji ne želi otkriti svoj identitet.¹³ Premda ne odmah, Marinovićeva trilogija ipak je imala velik utjecaj na krajnji politički i crkveni ishod rješenja pitanja armenskih katolika. Naime, uz pomoć Austrijskog i Ruskog Carstva, Vatikan je nakon dugotrajnih i gotovo beznadnih diplomatskih pregovora priznao armenske katolike u Osmanskom Carstvu i utemeljio njihovu mitropoliju u Carigradu 6. srpnja 1830. godine. Uz to što je isposlovao pozitivan ishod položaja armenskih katolika pod Turcima, s ova dva djela Josip Marinović postavio je i temelje za daljnje istraživanje armenske povijesti.

Nakon papine odluke da ukine isusovački red, Marinović postaje biskupijski svećenik, a nakon što mu je tadašnji patrijarh Venecije, Federico Mario Giovannelli, povjerio katedru dogmatske teologije, djeluje kao propovjednik i profesor teologije u Veneciji. Pred kraj života, odbivši biskupsku službu u Kotoru, napušta Veneciju i 1800. godine prema odluci pape Pija VII. vraća se ponovno u Rim kako bi bio imenovan teologom penitencijarom u Vatikanu i radio kao svećenik koji ima ovlaštenje odrješenja od najvećih grijeha. No, kao što je gore navedeno, posljednje njegovo djelovanje nije dugoga vijeka s obzirom na to da uskoro umire, 1801. godine.

Prema Caballerovim riječima, vrlo je važna Marinovićeva katulovska elegija u kojoj komemorira smrt spomenutoga venecijanskog patrijarha Federica Giovannellija, tiskana uz njegov *Elogio funebre di S. E. Reverendissimo Monsignor Federico Maria del Sacro Romano*

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

Imperio Conte de Giovannelli Patriarca di Venezia e Primale della Dalmazia delegato Apostolico, ec. Recitato dal Sig. Abate Giuseppe Marinovich Exgesuita, Venezia MDCCC.

*Elegia de morte Pii VI summi pontificis, nastala povodom smrti pape Pija VI., nalazi se na stranicama 50.—56. u izdanju Parentalibus Pii Sexti Pontificis Optimi Maximi Oratio ad Eminentissimos et Reverendissimos S., R., E. Cardinales a Caesare Brancadoro Archiepiscopo Nisibeno, et Sacrae Congr. de Propaganda fide a Secretis habita Venetiis in Patriarchali Basilica Pridie Kal. Novemb. MDCCIC. Editio tertia.*¹⁴

¹⁴ Caballero, Raymundo Diosdado. 1816. *Bibliothecae scriptorum Societatis Jesu supplementa, II*, Romae. Apud Franciscum Bourliè. 63-64.

2. RUKOPIS RIS 808 V 120 BIBLIOTEKE GREGORIJANSKOG SVEUČILIŠTA U RIMU

Pjesme o kojima će u sljedećim recima biti riječ nalaze se u rukopisu *RIS 808 V 120* Knjižnice papinskog sveučilišta Gregoriana (Biblioteca della Pontificia Università Gregoriana) u Rimu. Papinsko sveučilište Gregoriana (tal. Pontificia Università Gregoriana) naziv je katoličkog sveučilišta u Rimu koje je osnovao Ignacije Lojolski, španjolski svetac i utemeljitelj Družbe Isusove 1551. godine kao Collegio Romano. Danas se nalazi u podnožju Kvirinala pored Piazza della Pilotta. Gregorijanska knjižnica ili Bibliotheca Gregoriana broji preko 1,2 milijuna knjiga čiji se sadržaj veže za teologiju, filozofiju, kulturu i književnost. Knjižnicu je osnovao Ignacije Lojolski zajedno s Rimskim kolegijem.¹⁵

Rukopis *RIS 808 V 120* sastoji se od tri dijela. Naslov prvog dijela rukopisa je "Raymundi Cunichii / E Societate Jesu Rhetoris / Carmina / A / Camillo Garullio / Ejusdem Societatis / Collecta. / Quibus / Accedunt alia tum inedita ab illustribus / ex eadem Societate Poetis, / tum edita / a Francisco Maria Zanotto", a ispisan je i paginiran istim rukopisom od početka do kraja. Vjerojatno je to rukopis Camilla Garrullija, Kunićevog učenika kojemu je ovaj predavao retoriku u Firenci. Drugi dio rukopisa nosi naslov "Carmina Recentiorum Poëtarum e Societate Jesu nunquam edita". Irena Bratičević u svom članku ističe kako je drugi dio ponovno prepisan istom rukom, vjerojatno Garullijevom, a potom i ponovno paginiran (1-64). Unutar njega nalaze se elegije V. Giovenazzija, G. Ghislierija, F. Puccinellija, S. A. Morcellija, J. Marinovića, B. Džamanjića; satire G. M. Orlandija; soneti G. Lavagne i A. Braccinija; Lavagnina kancona; carmina sacra F. M. Zanottija; elegija "Josepho Marinovichio Raphael Pastore S.", te naposljetku "In obitu Clarissimi Viri Triphonis Wrachien Nob. Catharensis et Sereniss. Venetorum Reipublicae Jurisconsulti Josephii Marinovichii elegia". Na tri sljedeće nepaginirane stranice pjesme pod natpisom "Camilli Garulli carmina de catellis domesticis" ispisan su drugom rukom, a od nove stranice ponovno počinje prijepis ruke za koju Bratičević pretpostavlja da je Garullijeva i sadrži druga njegova djela. Na kraju kodeksa na tri lista nalazi se umetnuti indeks Kunićevih pjesama, pisan nešto kasnije.¹⁶

¹⁵ https://www.unigre.it/Newbiblio/specifico/storia_biblioteca_en.php (20. 4. 2017.)

¹⁶ Bratičević, Irena, doktorski rad: *Epigrami Rajmunda Kunića: tradicija teksta i problemi interpretacije*, Zagreb 2010. 96-98.

3. INTERPRETACIJA ELEGIJA IZ RUKOPISA RIS 808 V 120

3.1. ELEGIA PRIMA

Prva po redu, a ujedno i najkraća (sadrži 42 stiha) Marinovićeva elegija naslovljena je: *Iosephi Marinovich e Societate Iesu Ad Amicum Elegia*.

Pjesnik se u petome stihu elegije izrazom *doctissime amice* obraća osobi koju naziva vrlo učenim prijateljem i kaže kako svojim *pronavicum umom* utječe poput rijeke (*influis*) u uši onih koji su u zabludi te uklanja tamni oblak neznanja dok izlaže pojedine stvari na oštrouman način (*acri iudicio*). Osobu kojoj se obraća uspoređuje s grčkim autorima pomoću stilske figure *sinegohe* (*Graius homo*) koje na taj način prvi put spominje Lukrecije u djelu *De rerum natura* i samim Lukrecijem, čija su tumačenja, vjerojatno o postanku svijeta, za njegovo kršćansko vrijeme neprihvatljiva. Također u devetom stihu Marinović hvali pjesmu svojeg prijatelja (*O factum bene! Rem o celebrandam carmine...*) kojoj želi da joj sam Apolon (*Delius*) svojim prstima (*articulis*) da snagu i zvuk da može ući u dubinu srca ljudi i ostrugati prosijano sjeme pokvarenosti. Naime, oni žive u teškom vremenu kad se gubi dobrota i ljudima je postao (*facta est*) otvoren (slobodan) put prema grijehu. Spominje ljude koji lažu i na sramotne načine se podsmjehuju usred trga te ogovaraju časne ljude i žive raspušteno. Čak i najplemenitiji i najkreposniji ljudi postali su loši, odnosno upleteni u svakovrsne prostakluge (*vel Curii omnigenis sordibus impliciti*). Naime Kurijevci, poput Manija Kurija Dentata, bili su u rimskoj povijesti i kao motiv u rimskoj književnosti simbol uzorne i drevne rimske vrline (*virtus*) te već i ranije služe Juvenalu kao sredstvo usporedbe u Satiri II, 1.—3. Nadalje, prema Marinoviću njegov prijatelj se kao autor obraća višnjima moleći ih za pomoć da se pobrinu za njihove poslove i da obrate ljude na poslušnost (19.-20.), a ljude poučava da svojstvo duše nije tjelesno da propadne tjelesnom smrti nego da ljudski duh vječno živi te da se ne može podvrgnuti bijednim smrtnim nevoljama (21.-24.). Posljedica njegova poučavanja je opadanje nasilja (*cadit violentia*) i povratak razuma (*sanos mens redit ad sensus*). Iz ljudi se povlači nerazumnost i uzrok „bolesti“ dok u njihova osjetila sad ulazi strah (27.-28.). Naime, na koncu smrtnici priznaju da se boje višnjih i da dušu goni silovita munja bijesa. Potom se mijenjaju prezirući nasladu i obuzdavaju svoje požude (33.-34.). Završni stihovi (35.-42.) sadrže metaforičku usporedbu. Vuk u zasjedi skriven ispred ovčjeg tora usred stada otima jarića uz meketanje njegove majke, potom plijen drsko izbacuje bojeći se strijela i trčećih koraka pastira. Uvlačeći rep naposljetku traži zaklone špilja i skrivene šume. Jarić otvorenim ždrijelom pokazuje tragove borbe s vukom. Pastir plačući (*upilio lacrimans*) pokupi, uzme (*colligit*) jarića koji je od straha i borbe ostao „na pola duše“, jedva živ, napola živ

(*semianimem*). Ukratko poruka pjesme je da su nekadašnji grčki pjesnici i Lukrecije bezumno i sramotno iznosili protiv višnjih tumačenja o stvaranju svijeta za razliku od njegovog suvremenika čije djelovanje i nastojanje da popravi pokvareno ljudsko ponašanje, hvali. Također govori i o tome da se duša čovjeka može popraviti kada se privede razumu. Od stilskih figura nailazimo na metaforu (vuk i jarić; *omnigenis sordibus; abradere semina nequitiae; influis penitis auriculis*), onomatopeju (*multis balatibus*), hiperbolu (*torrenti eloquio*) inverziju (*rem o celebrandam carmine*), a od rečeničnih konstrukcija prevladava akuzativ s infinitivom. Od jezično neuobičajenih oblika valja skrenuti pažnju na arhaični oblik pridjeva „grčki“, *Grajus*.

3.2. ELEGIA SECUNDA

Druga Marinovićeva elegija sastoji se od 152 stiha. Napisana je također u elegijskom distihu i nosi naslov *In obitu clarissimi viri Triphonis Wrachien nobilis Catharensis et serenissimae Venetorum Reipublicae Iurisconsulti Josephi Marinovich elegia*. Radi se dakle, o tužaljci povodom smrti slavnog kotorskog, venecijanskog muža i značajnog čovjeka Mletačke Republike, Tripa Vračena, o kojemu se zna vrlo malo. Naime, jedino u *Staroj književnosti Boke* Slobodana Prosperova Novaka, Iva Banca i Branka Sbutega nalazim podatke da je Tripo Vračen rođen 1692. godine te da je upamćen po šest desetljeća dugoj službi pravnog savjetnika Mletačke Republike koju je započeo kao tridesetogodišnjak. Tijekom obnašanja službe zalagao se i za prava židovske i grčke manjine. Također je bio poznat i po svojoj glasovitoj knjižnici čiji katalog je obuhvaćao 395 stranica. Bio je poznat i kao dobar domaćin koji je rado ugošćivao u svojoj kući obrazovane prijatelje. Krasi ga još i navika upisivanja komentara na stranice vlastitih knjiga i na njihove margine. Kao bliski poznanik Alberta Fortisa, talijanskog teologa, prirodoslovca, putopisca i redovnika reda svetog Augustina poznatog po putopisima *Put po Dalmaciji* i *Ogled zapažanja o otocima Cresu i Lošinju*, smatra se da je upravo on poticao i raznim podacima obogatio redovnikov interes za Dalmaciju. Preminuo je 1783. godine.¹⁷

Tužaljka počinje invokacijom Melpomene, zaštitnice tragedije. Marinović je moli da započne žalosne pjesme ako je imalo pogađaju suze potomaka (*lacrimae nepotum*) i njihovi jecaji (*nostri gemitus*). Tema pjesme je sadržana u sljedećim stihovima (5-8) koja je iskazana kao zadatak stavljen pred Melpomenu (*tibi deflendus est casus miserandi amici*) koju autor moli da oplače prijateljev slučaj kojega valja žaliti. Zatim slijedi retoričko pitanje: tko bi mogao biti tako bezosjećajan, neukrotivog srca, ili grub, okrutne naravi, da se ne bi ražalostio i u velikoj tuzi otpratio Vračena koji je umro okrutnom smrću? (9-12)

Nadalje slijedi pripovijedanje o Vračenovim sposobnostima, umijećima i ugledu. Marinović opisuje Vračena kao čovjeka obrazovanog u svim naucima i prijatelja svih Muza, i latinskoh i grčkih (13-14). Zatim pjeva o veličini njegova ugleda koji se diže sve do sjevernih Triona (zviježđa Velikog i Malog medvjeda), zbog čega izaziva i zavist. Govori također o njegovom odlasku na drugu obalu Jadrana, kako ga je „iščupanog“ iz Dalmacije, iz grada Kotora, drevna živa snaga duha prenijela kao dječaka (*primo pubesceret aevo dum puer*) u Italiju da bude zapažen kao „plemenitiji od plemenitih predaka“ (*ut cretus nobilibus proavis*

¹⁷ Novak, Slobodan Prosperov, Banac, Ivo, Sbutega, Branko. 1993. *Stara književnost Boke*. Slon. Zagreb, 67

nobilior fierat; valja istaknuti da se ovdje autor poslužio *etimološkom figurom* ponavljanja istog korijena riječi radi boljeg stilskog efekta) i da se u padovanskoj gimnaziji obrazuje u mnogovrsnim vještinama (19-24).

Zatim se Marinović pripovijeda kako Venecijanci nisu dopustili da se mladić vrati kući jer među njima nema učenijeg tumača zakona (*interpret iuris*) te nitko od njega nije ugodniji po karakteru ni čestitiji u ponašanju, poput predaka (*suavior illi moribus, aut antiqua indole candidior*) (31-32). Naime Venecijanci se nisu libili na tako visoku i povjerljivu dužnost odabrati nekoga tko dolazi iz ilirskih strana, a ne iz Britanije (*albione*) ili Francuske (*Gallica terra*) (34, 36). Taj najučeniji tumač zakona ostao je u Veneciji jer mu je država zavedenom ugodnim dužnostima i željom za velikom slavom bila sklona te ga potaknula da ostane (26-29).

U stihovima 39-46 biranim se riječima opisuju Vračenove kvalitete. Naime slijedio je stare običaje (*vestigia prisci moris cernere*), u duši je imao usađeno sjemenje pravednosti (*animo semina iustitiae fixa*), cijenio je nepokvarenu odanost (*incorruptam fidem*), sveti sram (*sanctumque pudorem*) i veliku snagu bogatog uma (*ingentes opes divitis ingenii*) što nam govori da je Tripo Vračen bio čestit, pristojan i pravedan čovjek željan znanja.

Međutim ni utjeha što živi u selu okrenutom prema suncu (*aprici solatia ruris*) ni javni mir (*publica quies*) nisu mu pomogli da napusti brige, već je skriven u tijesnoj sobici (*angusto conclavi*) bio zadubljen u učene knjige da iskusan bude na raspolaganju u čemu god se bude od njega tražilo i da kolebljivima da svete savjete te da otkrije dvosmislene putove ako stranputice zakona Venecijancima stanu na put. Također pjesnik Venecijance zaziva za svjedoke (*vos testor*) da su Vračenovi ležajevi zatrpani knjigama i da mu se police za knjige klimaju te da će mu dom postati prava knjižnica. U ovome opisu (59-68) pjesnik upotrebljava razne stilske figure kojima nastoji pojačati dojam o prenatrpanoj Vračenovoj biblioteci. Tako nailazimo na zvukovnu figuru, *aliteraciju* odnosno ponavljanje istih suglasnika (*congesta, conrasos, colligere*) (59-60). Također u sintagmi *cupide cupiebat* (61) pjesnik koristi *aliteraciju* kako bi zvukovno dočarao snagu Vračenove želje, međutim radi se i o *etimološkoj figuri* jer se ponavlja isti korijen riječi, ali i o *pleonazmu* koji označava nepotrebno ponavljanje dviju istoznačnih riječi. Nadalje pjesnik figurom *antiteze* naglašava suprotnost između *plurima millia aurea nummum* i *levibus glomeribus chartarum* (62-63). Također antitezom povezuje prazan kofer (*exhausta arca*) u kojemu zveckala mala količina novca (*rarus nummus*) i valjkaste tobolce kodeksa natrpane na policama (*gemerentque omnia codicibus*

scrinia stipatis forulis) pri čemu je *gemerent scrinia* figura u kojoj se stvarima daju ljudske osobine, to jest *personifikacija* jer nije moguće da tobolci kodeksa na policama stenju i jecaju koliko god natršani bili (66-67). Pjesnik nam tim stihovima želi reći da je Vračen potrošio mnogo novaca na prikupljanje knjiga kojima je stvorio svoju knjižnicu (*rarus nummus resonaret in exhausta arca*).

Zatim Marinović uzvikuje, da bi dokazao svoje svjedočanstvo, koliko puta ga je vidio samog među probranim knjigama obuzetog osjećajima. Sad slijedi detaljan opis Marinovićevog posjeta Vračenu. Naime, jednom je Marinović ušao u Vračenovu kuću koja je bila poput tajnoga mjesta (*secretumque Larem endogredi*) i htio je otići kad ga je ugledao kako čita. Ovdje se nalazi zanimljiva upotreba arhaizma *endogredi* čiju učestalu upotrebu nalazimo i kod rimskog pjesnika Tita Lukrecija Kara u djelu *De rerum natura*. Vračen, poznat po tome što je njegovao prijateljstvo s Marinovićem (*cultor amicitiae*), ugostio ga je i pričao mu o pravu i drugim dužnostima te ga je često molio da se kloni svađa i rasta u mržnji prema sudu. Potom mu je pričao o ljudima koji se dobro razumiju u zakone i pravo i o njihovim uglednim djelima od kojih nam je iz elegije poznat imenom jedino Grocije koji je bio novovjekovni nizozemski filozof koji se bavio filozofijom prava pri čemu je odredio razliku između božanskog i ljudskog prava.¹⁸ Marinović, služeći se figurom *parentezom*, u zagradama (88-90) kaže za tog teoretičara prava da je blebetao neprimjereno o religiji (89). Pripovijedao mu je također i o govornicima, pjesnicima, filozofima (91-92), velikanima astronomije i geometrije te o važnim povjesničarima (95-96) i uglednicima ilirske krvi (98). Čak je i Marinovića poticao da sam na neki način poveća čast domovini.

Marinović u ovoj elegiji također piše o Vračenovom djelovanju u Rimu. Naime piše da je u Rimu od svog dolaska cijenio književne radove i pomogao Marinoviću u govorničkim vještinama. Dakle u stihovima 99-122 govori se o Vračenovom utjecaju na Marinovića koji je prema njegovom mišljenju bio intelektualno vrlo sposoban (101), a samome Vračenu je od mladenačke dobi bilo dano u Rimu učiti o svemu pa i o književnosti (103-104). Zatim autor piše o starijoj osobi (senior) koja je Marinovića poticala na velike stvari (105-106). Najvjerojatnije je riječ o De Serposu koji je poticao Marinovića da napiše teološkopravnu raspravu u obranu armenskih katolika. Nadalje, Marinović pripovijeda kako je šutljivo slušao Vračena i trudio se opisati bogate naslove knjiga i zapamtiti imena koja mu je taj kritičar vješto iznosio (107-111). Potom slijedi duga usporedba: *tum qualis flosculus* (111)...*talis ab*

¹⁸ <https://www.slotloevestein.nl/en/history/hugo-grotius/> (14. 09. 2017.)

alloquio (117). S jedne strane usporedbe je cvjetak kojega nosi blagi lahor i tok vode (*flosculus* (umanjenica od *flos*) *quem educat aura Zephyri et pes aquae*) i koji se diže plodniji i bujniji (*assurgens, uberior, vividior*). S druge pak je strane ono što je na Marinovića djelovalo poput blagog vjetra i vode: Vračenovi govori (*sermones illius*) od kojih je naučio shvatiti nova osjetila duše jer mu se činilo da može odvažnije slijediti one koji su mu jednaki (*minus impares*) (122).

123. stih je prekretnica, ohola smrt (*mors invida*) ugrabila je Vračena, značajnog čovjeka velikih zasluga i najboljeg prijatelja (125-127), kad je imao devedeset godina (127-128). Kada u 129. stihu pjesnik za Vračena kaže *haud omnis moritur*, parafrazira izraz *non omnis moriar* rimskog pjesnika Horacija. Taj izraz znači da Vračen ne umire u potpunosti, njegova djela žive. Njegov vječni lik (*aeterna sui species*) ostaje i poslije smrti u toliko nakupljenih knjiga i rukopisa (131-133) koji svjedoče o tome da je važnost njegovih vještina tolika da mu se divi i sama božica Atena (134-136). Vračen sada šeće poput pobjednika urešenim Olimpom (137) zahvaljujući njegovim pobožnim i čestitim osobinama (139). Ako pak s Olimpa pogleda dolje, može vidjeti tužne pogrebne žrtve (*tristes inferias*) koje mu prinose (140). Na koncu ga Marinović poziva da svoju knjižnicu očuva neoštećenom i čitavom za buduće naraštaje (149).

Ova elegija završava spomenom o Vračenovoj knjižnici zahvaljujući kojoj je postao poznat (*illa dedit quae ingens tibi nomen*) i molbom neka ostane sačuvana neoštećena i čitava (*sospitem et incolumem*) da budući naraštaji znaju koliko je taj Dalmatinac nadarenošću (*ingenio*) i obrazovanjem (*cultis studiis*) mogao „sjati“.

Glede stilskih figura, u 148. i 149. stihu nailazimo na figuru dikcije, odnosno glasovnu figuru, *anadiplozu* koja označava ponavljanje riječi s kraja jednoga i na početku sljedećeg stiha (*servasti semper sospitem, et incolumem; sospitem, et incolumem serves precor*).

3.3. ELEGIA TERTIA

Treća elegija koju razmatramo u ovom radu naslovljena je *Iosepho Marinovichio Raphael Pastore Sacerdos Elegia*. To je tužaljka, koju u 162 stiha, Marinoviću piše prijatelj Raffaele Pastore povodom smrti Tripa Vraćena.

Pjesma počinje obraćanjem vrlo uglađenom pjesniku (*vatum cultissime*), stihovima o prijateljstvu i sudbini koja ih je spojila: ono što zahtijeva njihov savez prijateljstva, to je već odavno utvrđeno na ugodnom svjetlu fermaskog neba i ne može se razvrgnuti dok god Parke vrte „vretena“ životnih niti obojice prijatelja.

Zatim Marinovića apostrofira izravno imenom (7) i izvlači kitaru koja je nekoć bila cvrkutava (7), a sada izgleda kao da ju je pauk omotao paučinom (9). U vezi s tim kakva je kitara sada, Pastore sebe opisuje kao pjesnika udaljenog od Pimple (izvora na Olimpu posvećenom Muzama) i Apolona, koji više ne živi u pijerijskim vrtlozima gdje lacijske muze gospodare i gdje sam Katul vodi zborove Pjesnika (11-14).

U 17. stihu autor apostrofira muzu koju moli da mu pjeva na Vraćenovom sprovodu (18). Još od 15. stiha opisuje ju kao osobu omotanog čela blijedim čempresom koja vlaži obraze i oči suzicama. Zapravo autor se metaforički obraća klasičnom simbolu pjesničkog nadahnuća i moli mu „pjeva“, odnosno da ga nadahne za pisanje elegije povodom Vraćenovog sprovoda. Sudionici u tuzi su također i Sofija (Mudrost) i Temida (Pravda), ali i Religija (Vjera). Nadalje spominje i Heru koja je ljuta zbog sudbine što Vraćen nije doživio starost (*Nestoreos dies*). O Vraćenu saznajemo da je bio radišan *in magnis officiis*, uvijek spretn u obiteljskim i gradskim odlukama i odlukama zakona. Također je stalno bdio promišljajući u sebi o problemima, kako javnim tako i privatnim. Svi su ga voljeli, gdje bi se on našao, sav narod bi se oko njega poput čete (*turmatim*) skupio. Pritom se njegov dom uspoređuje ne s Amonovim hramom nego s Ateninom kućom (42-44). Pastore piše i o Vraćenovoj biblioteci (47-51) za koju kaže da je puna knjiga koje su odasvud teškom mukom nabavljene i kupljene za mnogo novaca.

Noću i danju je čitao i „napajao um“ (*mentem imbueret*) svim vještinama slobodnog čovjeka i sebe opremao znanjem (*instrueret doctrina*) pa su ga cijenili svi: poglavari, učenjaci, domaći i strani (56-57). Prema Pastoreu, Vraćenove kvalitete bile su još da je bio dobar (*bonus*) i čestit (*frugi*) jer mu je sjajna starinska jednostavnost (*candida prisca simplicitas*) uz poštenje jačala srce. Revan je hrabrio ljupkim govorom (*lepido sermone*) i

razgovjetnim, uglađenim riječima (*diserto urbano alloquio*) što znači da je Vračen bio i dobar govornik (59-62).

U stihovima 63-66 nalazi se niz kratkih uskličnih rečenica, što znači pojačanu emotivnost, a upućene su smrti koja uzima i otima sa sobom Vračena (66). Također ovdje je afektivno stanje naznačeno i *anaforom* (*o factum male, o saevi manus...o quae...*).

Kada govori o nutarnjoj boli koja ga potresa zbog Vračenove smrti, pjesnik se služi razvedenom usporedbom (70-78: *veluti ... sic et*). Na jednoj strani usporedbe nalazi se snaga bršljana bogatog bobicama (*vis hederæ corymbiferæ*) koji penjući se od dna po hrastu golemog obujma kao da prijeti da će cijeli hrast obuhvatiti i prevlačeći grane bezbrojnim savijanjima, prelazi sve okolo njega (72-76). S druge strane usporedbe pjesnik kaže da kao što bršljan drži hrast, tako i njemu utrobu razdire bol koja ga obuzima duboko u srce (77-78).

Autor prijateljstvo s Vračenom opisuje kao odnos u kojemu je Vračen njega nadvisivao, s njim je običavao lijepo razgovarati i pratiti sretne dane (89-92). U 93. stihu Pastore i dalje žali što nije pokušao spasiti Vračena dok je još bio živ i što mu nisu bili od pomoći ili božanstva vezana za liječništvo ili ona koja je Vračen osobito štovao – Asklepijeva kći Panaceja, Apolon i Atena (97, 99, 109). Apolon je osobito trebao pomoći i oteti Vračena iz smrtnih ralja (*Lethi faucibus eripere*) (100).

Tijekom pjesme Pastore često mijenja književnu tehniku kao i objekt obraćanja. Najprije se obraća Marinoviću (*en tibi persolvo; cytharam, Iosephe*), zatim se obraća Muzi kad je moli da navlaži obraze i pjeva njemu žalosnome na Vračenovom sprovodu. Iza toga slijedi naracija o tome kakav je Vračen bio čovjek i koje su bile njegove odlike. Zatim se obraća samome Vračenu govoreći mu da ga je Feb trebao svojim liječničkim umijećem oteti iz smrtnih ralja. Potom se okreće rijeci Tiber koja će žaliti za njim miješajući plavu vodu sa svojim suzama. Zatim se obraća Arkadanima u čiji je milozvučni zbor ušao te svećenicima (*pastores*) čija je sada zadaća da slave pogrebne žrtve (*inferias celebrare*) za izgubljenog prijatelja. Dakle lokaliteti koji asociraju na Rim, a isto će žaliti za Vračenom su rijeka Tiber, Romulovi brežuljci, stijene Liceja i Parazijski gaj (115-118), odnosno arkadijski lugovi.

Nakon svih ovih opisa tuge, slijedi pjesnikovo pomirenje sa sudbinom i navještaj radovanja. Naime, u posljednjim stihovima pjesnik govori kako se raduje jer će preminuli živjeti u njegovom srcu. Na kraju želi da pokojnikov ugled nikad ne propadne zaboravljen u smrtnom vrtlogu nego da živi sve dok delfska Dafna ne prolista i obiluje svetom „kosom“.

Zadnji distih ima ulogu epitafa koji kaže: “Ovdje leži kastalijski labud (*Cycnus*): ne ometaj san. Otiđi nježno i mirno rukom posipaj ljiljane.“

Glede Raffaelea Pastorea, o njegovom životu i djelu saznajemo vrlo malo. Naime, radi se o isusovcu rođenome 1732. godine u Napulju koji nakon školovanja od 1766. predaje filozofiju i teologiju. Ostali dio života proveo je u Veneciji gdje su nastala i njegova djela poput *La filosofia de Tito Lucrecio Caro*, *Confutazione del suo Deismo*, *Materialismo col poema di Antonio Paleario dell'immortalità degli animi*.¹⁹ Poznato je da mu je objavljena zbirka pjesama napisanih na talijanskom i latinskom jeziku, *Saggio di poesie toscane e latine Dell'Abbate Raffaele Pastore*. Pjesme pisane na latinskom jeziku posvećene su znanstveniku i vrlo uglađenom književniku Krispu, vrsnom mladiću, miljeniku muza i najdražem prijatelju Kataloncu Ignaciju, potom vrlo učenom i najvećem pjesniku Nataliju Lasteziju, zatim venecijanskom patriciju, vrsnom i učenom pjesniku Josephu Farsetiju i ostalim velikaškim poznanicima čije živote i djela hvali u svojim pjesmama. Također poznato nam je i njegovo djelo *Il Tobia poema epico-sacro*, književno djelo epsko-nabožnoga karaktera u stihovima u kojima pripovijeda starozavjetnu priču o životu i sudbini Tobije. Raffaele Pastore je također prevodio djela Katula, Tibula, Propercija (*Catullo Tibullo e Propertio espurgata lezione*²⁰) komentare uz Tacita te Bukolike (*La bucolica di Virgilio tradotta*²¹). Važan podatak za ovaj rad je to da je upravo Raffaele Pastore napisao pogrebnu pjesmu Giovanniju De Serposu u čast Josipa Marinovića, *Epicedion in obitu celeberrimi viri doctissimi Josephi Marinowikii ad nobilem virum ornatissimumque Marchionem Joannem de Serpos*. Umro je 1804. godine u Veneciji.²²

¹⁹ Caballero, R. D. 1816. *Bibliothecae scriptorum Societatis Jesu*, 79-80.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

²² Ibid.

4. RUKOPISNA BAŠTINA U NASTAVI LATINSKOG JEZIKA

U nastavi latinskog jezika elegije se spominju vrlo malo ili se uopće nastavnici ne bave njima. Možda će se u klasičnim gimnazijama naći pokoji entuzijastični profesor i pokušati objasniti barem metriku elegijskog distiha u elegijskim pjesmama, ali neće spominjati ništa dalje od toga. Čak se ni dublje ne bavi najpoznatijim rimskim elegičarima nego se obrađuju samo usputno pa ni učenici tome ne daju posebnu važnost. Nažalost, latinski jezik u srednjim školama doživljava se kao nepotreban i nezanimljiv. Međutim, kad bi učenici imali priliku sami prevesti i istražiti originalni tekst ili barem prepisan drugom rukom, možda bi imali prilike osjetiti uzbuđenje istraživanja starih rukopisa, pokušavanja prevođenja i pogađanja metra u kojem se pjesma nalazi. Da sam na mjestu nastavnika, učenicima bih u razredu podijelila rukopise različitih latinskih autora te bih ih pripremila na različite „prepreke“ koje se mogu javiti tijekom analize transkripta rukopisa. Također, vrlo je važno spomenuti da će učenici uz obogaćivanje latinskog vokabulara, gramatike, latinskih kratica kao i ostalih grafičkih značajki rukopisa, imati priliku mnogo naučiti i o povijesnom kontekstu i sadržaju pjesme. Takvim načinom učenja učenici bi aktivno sudjelovali u nastavi, što je u suvremenom načinu predavanja u gimnazijama rijedak slučaj. Naime, većinom se radi samo o pasivnom upijanju pravila i gramatike latinskog jezika pri čemu nastavnik predaje, a učenici slušaju. Takav istraživački oblik nastave latinskog jezika u školama imao bi, vjerujem, puno veći učinak na interes učenika za taj predmet. Dakako, nastavnici su često ograničeni vremenom, nastavnim cjelinama i premalenim fondom sati da bi se stigli baviti „istraživanjem“ latinskog jezika, no šteta bi bilo ne posvetiti barem školski sat ili dva rukopisima, latinskoj metrici i elegijskom distihu.

5. ZAKLJUČAK

Glavni zadatak ovoga rada bila je interpretacija dviju elegija Josipa Marinovića i jedne Raffaelea Pastorea Marinoviću iz rukopisa RIS 808 V 120 Biblioteke Gregorijanskog sveučilišta u Rimu. Prepisali smo i analizirali sljedeće elegije: 1. *Iosephi Marinovich i e Societate Iesu Ad Amicum Elegia*, 2. *In obitu clarissimi viri Triphonis Wrachien nobilis Catharensis et serenissimae Venetorum Reipublicae Iurisconsulti Iosephi Marinovich elegia* i 3. *Iosepho Marinovichio Raphael Pastore Sacerdos Elegia*.

Spomenute elegije dio su opisanog rukopisa i pokazuju nam Marinovićev stil pisanja u kojem koristi usporedbe i metafore, a događaje iz svog života povezuje s muzama, bogovima i ostalim značajnim antičkim pričama poput priče o Dafni i njezinoj bujnoj „kosi“. Također te elegije prikazuju i jedan događaj koji je Marinoviću vjerojatno bio vrlo važan, smrt Tripa Vračena, uglednog Kotoranina koji je živio u Veneciji, s kojim je ovaj vjerojatno prijateljevao. Dakle, glavna tema prve elegije je obraćanje prijatelju čiji rad uspoređuje s radom nepoznatog starogrčkog autora te starorimskog pjesnika i filozofa Lukrecija te govori o teškim vremenima u kojima žive i ponašanju ljudi te što se događa s dušom nakon smrti, u drugoj elegiji detaljno opisuje rad i djelovanje Tripa Vračena, dok mu pak u trećoj o njoj pripovijeda njegov prijatelj Raffaele Pastore.

Također u radu je spomenuto Marinovićevo stvaralaštvo na latinskom jeziku u obranu katoličkih Armenaca. Naime napisao je *Dissertazione polemico-critica sopra due dubbi di coscienza concernenti gli Armeni cattolici sudditi dell'Impero ottomano* (Polemičko-kritička rasprava o dvjema dvojama savjesti što se odnose na armenske katolike podložnike Osmanskoga Carstva), raspravu koja opravdava katolike u njihovom primanju svetih sakramenata, davanju milostinje i slavljenju katoličkih obreda na misi u pravoslavnim crkvama. *Compendio storico di memorie cronologiche concernenti la religione e la morale della nazione Armena* (Kratak povijesni sadržaj kronoloških sjećanja što se odnose na vjeru i moral armenske narodnosti) u tri sveska predstavlja prvi pregled povijesti Armenaca na Zapadu.

Premda je Marinovićeva hrabra obrana Armenaca bila značajna s obzirom na ono što je taj narod pretrpio sve do današnjeg dana, ipak je njegovo zauzimanje i nastojanje oko zbližavanja Istoka i Zapada ostalo danas premalo zapaženo.

6. POPIS LITERATURE

1. Bratičević, Irena, doktorski rad: *Epigrami Rajmunda Kunića: tradicija teksta i problemi interpretacije*, Zagreb, 2010.
2. Caballero, Raymundo Diosdado. 1816. *Bibliothecae scriptorum Societatis Jesu supplementa, II*. Apud Franciscum Bourliè. Romae.
3. Franić, Tomić, Viktorija, Novak, Slobodan Prosperov. 2015. *Književnost ranog novovjekovlja u Boki Kotorskoj. Hrestomatija za studente*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.
4. Korade, Mijo; Aleksić, Mira; Matoš, Jerko. 1993. *Isusovci i hrvatska kultura*. Hrvatski povijesni institut u Beču. Zagreb.
5. Lupis, Vinicije B. 2008. *O armensko-hrvatskim kontaktima*. Društvena istraživanja 18/1-2. 203-217.
6. Novak, Slobodan Prosperov, Banac, Ivo, Sbutega, Branko. 1993. *Stara književnost Boke*. Slon. Zagreb.
7. „*Isusovci u Hrvata: zbornik radova međunarodnog simpozija „Isusovci na vjerskom, znanstvenom i kulturnom području u Hrvata“*“. 1992. Ur. Horvat, Vladimir. Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb – Hrvatski povijesni institut, Beč.
8. http://www.unigre.it/Newbiblio/specifico/storia_biblioteca_en.php (20. 4. 2017.)

7. PRILOG 1: PRIJEPIS ELEGIJA

1. Iosephi Marinovichii e Societate Iesu Ad amicum elegia

Graius homo quidquid delira mente nefasti

Secretis scelerum protulit ex adytis,

Quidquid et ille, decus Vatum, Lucretius acer

In superos probri turpiter evoluit

Torrenti eloquio narras, doctissime amice,

5

Errantum et penitis influis auriculis,

Nubem errori adimis dum plurima caligantem

Expendens acri singula iudicio.

O factum bene! Rem o celebrandam carmine, cujus

Delius ipse suis temperet articulis

10

Vimque sonumque, animos invadere possit ut imos,

Seminaque incretae abradere nequitiae

Tempore in hoc duro, virtutum cum genus omne

Desipit, et culpae libera facta via est.

Cumque foro aspicimus medio mentita pudendis

15

Ora modis sannas quaslibet ingerere,

Et maledicta probis, cum bacchanalia vivant

Vel Curii omnigenis sordibus impliciti!

Numina tu clamas nostros curare labores,

Et posse humano flectier obsequio,

20

Corporeamque doces non esse animi naturam,

Extremo ut pereat corporis interitu;

Immortali aevo humanam sed vivere mentem,

Nec lethi miseras posse subire vices.
 Continuo cujusque cadit violentia, sanos 25
 Mens redit ad sensus acta furore malo,
 Et propulsa foras: jam desipientia cessat,
 Et morbi cessat causa, timor penitis
 Sensibus insinuat, superosque timere fatentur
 Mortales, animum fulminis ira quatit 30
 Partibus ex altis supra caput ingeminantis,
 Invaditque repens pectora relligio,
 Atque voluptatem spernunt jam jamque potiti,
 Injiciuntque suis froena cupidinibus.
 Ut lupus ad caulas pleno insidiatus ovili, 35
 Si quando medio de grege surripuit
 Quaesitum matri multis balatibus haedum,
 Pastorum cursu territus et jaculis
 Projicit ore ferox praedam, caudamque remulcens
 Antrorum latebras et nemora alta petit: 40
 Atque haedus patuli monstrat vestigia rictus,
 Semianimem lacrymans colligit Upilio.

2. In obitu clarissimi viri Triphonis Wrachien nobilis Catharensis et serenissimae Venetorum Reipublicae iurisconsulti Josephi Marinovichii elegia

Funere si mersos pietas, lacrymaeque nepotum,

Et nostri affectant morte obita gemitus,

Praecipe, Melpomene, lugubria carmina et omni

Assueta in modulis abstine ab illecebra:

nam tibi deflendus miserandi est casus amici, 5

Interituque, et desiderio capitis

Tam cari, ingeminandi iterum, atque iterum singultus,

Atque rigandae ubertim imbre fluente genae.

Quippe quis indomito potis est tam ferreus esse

Pectore, quisve fero tam ferus ingenio, 10

Qui non indoleat, luctuque nec urgeat omni

Crudeli extinctum funere Wrachiadem?

Wrachiadem omnibus excultum studiis, et amicum

Et Grajis Musis omnibus, et Latiis;

Cujus hyperboreos vulgata jam ad usque Triones 15

Fama ingens doctos pervolitat cuneos,

Misceturque viris, seseque ad sydera tollit,

Et major torva crescit ab invidia.

Illum Dalmaticis avulsum sedibus, urbe

Ab Cathari antiqua vivida vis animi

20

Transtulit Italiam, primo pubesceret aevo

Dum puer, ut cretus nobilibus proavis

Nobilior fieret, Patavi cupidumque Lycei

Artibus omnigenis Porticus excoluit.

Nec tamen ad patrios, Veneti, remeare penates

25

Sivistis iuvenem: publica Res sed enim

Mollibus imperiis, magnaeque cupidine laudis

Inlectum vestris adfore consiliis

Perpulit, addixitque: illo nam doctior alter

Interpres Legum, Iuris et arte catus

30

Defuerat vobis; nec quisquam suavior illo

Moribus, aut antiqua indole candidior.

Ergo nec indignum tanto reputastis honore,

Natus in argenti quod foret Illyria;

Nec fuit opprobrio secreta in vestra vocare,

35

Quem non lacte suo paverat Albione;

Neve rudimentis exauctum, perque politum

Gallica terra suo protulerat gremio.

Sat placuit prisci vestigia moris in illo

Cernere, et alte animo semina iustitiae 40

Fixa, incorruptamque fidem, sanctumque pudorem,

Ingentes et opes divitis ingenii:

Quae bona, virtutesque omnes non contulit ille

Dumtaxat, tanto ut suppeteret decori;

Prodigus ast etiam egessit, fuditque libenter, 45

Magno oneri incumbens ultimam ad usque diem.

Propterea nec aprici unquam solatia ruris,

Publica nec poterat sollicitare quies,

Assidua ut curarum ab mole remitteret hilum,

Infracto studiis prospiceretque animo: 50

Abditus angusto conclavi sed miser usque

Haerebat doctis rite voluminibus,

Nempe ut consultus de qua re cunque petenti

Praesto esset, dubiis et sacra jura daret,

Ancipitesque vias aperiret, sicubi legum 55

Ambages Venetis Patribus officerent,

Scitisque obstarent sapientibus; omnia pendens,

Et recti explorans strenuus ad trutinam.

Vos testor plenis congesta cubilia libris,

Quos sibi conrasos undique colligere

60

Usque adeo cupide cupiebat, ut aurea nummum

Plurima pro levibus millia postulerit

Glomeribus chartarum: nec tamen igneus ardor

Quaerendi libros deminui potuit,

Quamvis exhausta resonaret rarus in arca

65

Iam nummus, gementque omnia codicibus

Scrinia stipatis forulis, pluteique labarent,

Et jam tota domus Bibliotheca foret.

O quoties inter quaesita volumina solum

Vidi egomet captum sensibus, atque anima!

70

Scilicet immotus cum obtutu haereret in uno,

Et se doctrinis comeret omnimodis,

Secretumque Larem endogredi, et salvere legentem

Mi dubio anxietas, relligioque fuit.

Ille sed admonitus retinebat abire parantem

75

(Quippe sacer fuerat cultor amicitiae,

Officii tenax) ridensque, manuque prehensum

Secum una in penitis sedibus excipere

Comiter ardebat, tum plenus notitiarum

Omnia, abundantes mi regerebat aquas:

80

Et modo narrabat, fuerit quae iuris origo,

Quae partes, quae mysteria, quaeque vices;

Orabatque frequens, ne tristia iurgia amarem,

Invidiaque fori crescere discuperem:

Inde recensebat legum, iurisque peritos,

85

Quorum opera in magno nempe vigent pretio;

Grotium et eximium omnium, et omnibus anteferendum

Ajebat (magnum, pol, proprieque virum,

Ni de religione aliquid garriret ineptum,

Et mala nequitiae semina suggereret).

90

Quid memorem quos tum oratores, atque poetas,

Quosve viros auctos omnigena a Sophia

Innumero numero censeret, singula quorum

Scripta suis apte condiderat forulis;

Astronomosque simul contexeret, ac geometras,

95

Et quorum magnum est nomen in historia:

Quos inter multos insigni laude ferebat,

Nimirum Illyrico sanguine progenitos,

Meque hortabatur, patriae decus addere vellem

Ipse aliquod; cum mi prona, patensque via

100

Esset ab ingenio, possemque, ut nempe videbar

Olli, ferri auras ales ad aethereas:

Nam Romae coluisse datum a primoribus annis

Litterulas, rerum multigena et studia.

Haec senior lacrymis saepe inculcabat obortis,

105

Ut residem, ac trepidum ad grandia proveheret.

Ast ego pendebam tacitus dicentis ab ore,

Conabarque suo dives ab eloquio

Confieri, et titulos librorum, et nomina sollers

Servabam, mihi quae ille egregie, ac lepide

110

Pangebatur censor: tum qualis flosculus, aura

Quem Zephyri, et trepidae pes fugientis aquae

Vitali succo culti in conclavibus horti

Educat, et clausis solvit ab utriculis,

Paullatim assurgens pubenti e cespite tollit

115

Uberior semper, vividiorque caput:

Talis ab alloquio, et sermonibus illius ultro

Ipse novas vires, et nova concipere

Sensa animi noram; et poteram, quia posse videbar,

Iam magis, atque magis ditior, ac potior

120

Qua mi cunque facem anteferebat bonus ille praeibat,

Ausus pone sequi jam minus imparibus.

Surpuit una dies tamen, et mors invida nobis

Haec bona viventes dispulit in nebulas,

Insignemque virum meritis magnis, et eundem

125

Omnium amicorum hercle optimum, et eximium

Abstulit heu! Nimum cita; nonagesima quanvis

Longaevo fuerit crescere visa seges.

Attamen haud omnis moritur, vivitque superstes

Doctorum memores inter ephemeridas,

130

Aeternamque sui speciem, et post fata, reliquit,

In tot congestis nempe voluminibus,

Scriniaque offuso, inculcato et codice cuique

Testantur, quantum pondus, et instar erat

Omnium in ipso virtutum, intuita utque benigne est

135

Hunc Pallas: nullum forsitan ut aequale alium.

Ergo, dum laeto spatiabere victor Olympo,

(Nam te consortem participemque Deum

Et tua relligio, et pietas tua maxima suadet)

Aspice quas tristes mittimus inferias; 140

Et me, quem ut civem, quem ut amicum pectore toto

Dilexti, tota suaviter atque anima,

Audi hoc tantum: alienos ne vertatur in usus

Charior illa oculis Bibliotheca tuis,

Illa, dedit quae ingens tibi nomen, cuius et hercle 145

Absque aliquo pretio pagina nulla fuat:

Sed quam tot curis structam, tot millibus emptam

Servasti semper sospitem, et incolumem,

Sospitem, et incolumem serves precor usque, sciatque

Posteritas, quantum Dalmata et ingenio, 150

Et cultis studiis utcumque nitescere possit,

Cum semel ingenuis artibus institerit.

3. Iosepho Marinovichio Raphael Pastore Sacerdos Elegia

Mutua quod merito, vatum cultissime, poscunt

Nos inter veteris foedera amicitiae,

Firmani dudum quae grato in lumine caeli

Sancita, ex illo sartaque tectaque sunt

Nescia discidii prorsum, vitalia donec 5

Stamina Parcarum nerit utrique colus;

En tibi persolvo; cytharam, Iosephe, loquacem

Fors olim, at foedo hic turpiter horridulam

Quod superobduxit sublimis aranea velo,

Indociles reddens rursus ad articulos: 10

Avius a Pimpla quamvis et Apolline laevo

Pieriis jam non accola verticibus

Qua Latiae imperitant Musae, in primisque reposta

Ipse choros Vatum in parte Catullus agit.

At tu pallenti frontem redimita cupressu 15

Uda genas, multa et lumina lacrymula,

Lugubri, quae sola tua est, Elegeia, Musa,

Adcine mi tristi in funere Urachiadae²³

²³ Triphon Wrachien patritius Catarensis vir praestantissimus et serenissimae Venetae Reipublicae a sanctioribus consiliis, cujus obitum defleverat pereleganti elegiaco carmine Marinovichius

Inclyti Urachiadae, quo jure superbiat una,

Et sese cunctis Dalmata terra Viro

20

Gentibus anteferat: cui vitae lumen ademptum

Infando Sophie mersa dolore gemens,

Et Themis in luctu consors, atque optima rerum

Cum Sophie mittit Relligio inferias.

Ipsa etiam imperio longaevo et legibus aequis

25

Praefulgens Adriae moesta parentat Hera.

Moeret Hera, egregioque seni fata invida culpan

Nestoreos queritur non tribuisse dies.

Olli bis bina ferme trieteride praesto

Nam fuit is magnis navus in officiis;

30

Semper ad indigena, atque ad municipalia scita,

Consultum legum, juris et omnigeni,

Ex adyto veluti mentis, vel Apolline digna

Delphorum, sollers subdere consilia,

Pervigilansque animo quovis molimine semper

35

Communi, ut poterat, consuluisse rei;

Quin et privatae; quosvis regere atque fovere

Impiger expertes artis et ingenii,

Atque manu duci cupidos per inhospita; nulli

Ianua quippe suae non reserata domus: 40

Hic ubi turmatim gens inde hinc conveniebant.

Par ut fana Deae non ad Acidaliae

Turba foret, nec ad Ammonis delubra, redundans

Sic illi tota Pallade pectus erat,

Qua se avide excoluisse suae per tempora longa 45

Vitai teneris novit ab unguiculis.

Quare omnem pene librorum, limine ab ipso,

Implebant illi millia multa domum

Undique collecta enixe, magnoque coempta;

In queis cura omni seposita ac studio 50

Totus erat, cupide relegens noctesque diesque;

Quo mentem cunctis artibus ingenuis

Imbueret, seque omnimoda instrueret doctrina.

Et mentem certe his imbuit usque adeo,

Hunc Proceres, Doctique, ut Civis, et Advena haberet 55

In pretio hunc ipsum deliciisque Boni,

Integrique probique, quibus praecordia finxit

Iapetionides e meliore luto;

Quippe bonus frugique idem, cui candida pectus

Fulcibat prisca cum fide simplicitas.

60

Tum lepido recreare animos sermone, diserto

Gnarus et urbano comiter alloquio.

O factum male! o saevi manus improba Ditis

Omnivori, nobis optima quae hinc adimis!

O quae adimis nobis, tecum et rapis heu! bona in illo,

65

Flenda diu, at nunquam restituenda, bona!

Quae ipse in communi regerem lugubria luctu,

Dum fati atque orci conqueror invidiam,

Acrius hei misero gliscit mi in pectore cura.

Vis hederæ veluti forte corymbiferae

70

Rupe sub alpina praegrandi corpore quercum

A pede conscendens ut simul arripuit

Sensim progreditur, totamque amplectier instat,

Brachiaque et ramos innumerabilibus

Flexibus obtendens, hac illac permeat omnem,

75

Et prensam valido mordicus ungue tenet:

Sic et vivescens laniat mihi viscera, qui me

Pervadit tactum pectora ad ima, dolor.

Eliciat prius ut mi aliquis, ²⁴ queis commodo in oti

Ipse mea liniam serica texta manu, 80

Induit, ostentans se, quos formosa colores

Una illa et quovis sydere fulgidior,

Roscida cum caelo Thaumantias explicat arcum

Ad solem, inspergit si levis imber humum:

Quam male confectos tristi senio atque veterno 85

Mi valeat sensus exsoluisse gravi.

Ergo ne in tenuem vernante aetate favillam²⁵

Ante diem, vanos exit et in cineres

Ille mihi antistans e multis unus amicis,

Qui cum versari dulcibus alloquiis, 90

Qui cum jucundos consueram condere soles,

Ut non ulla mihi gratior hora foret!

Tene ego, te Lachesis demessum soeviter ungui,

Aeonide, effusis debuerim lacrymis

²⁴ Oblectatur per otium Vates eo picturae genere, quod vulgo miniatura in serico, vel membrana.

²⁵ Ioannes Franciscus Altanesi exjesuita Romanus inter Arcades Aeonides Termopilanus, cujus laudes vel longissimum poema vix capiet. Obiit Venetiis XV. Kal. Dec. 1783. aet. suae an. XXXIV.

Luxisse, et votis Divum quemcunque adiisse 95
 Nequicquam, ut mi te redderet incolumem,
 Cum Panaces nullum, Botane tibi nulla saluti
 Esse, tuo possent pharmaca nulla malo?
 Atqui te ipse potens medica tum Phoebus in arte
 Ex ipsis Lethi faucibus eripere 100
 Debuerat, cujus semper tua maxima cura
 Impense lauros excoluisse fuit.
 Cujus et afflatu superas te praepes in oras
 Tollebas, quovis aura secunda tuas
 Ducebat celeres pennas, facilemque volatum; 105
 Quemcunque ut caneres praepropere ad numerum
 Et qua de re cunque, Virum plaudente corona,
 Te tibi cum furor ille entheus abriperet
 Pollentem Sophia penite, cunctaque Mathesi,
 Utraque et doctum tam probe in historia. 110
 Sed nec et inferior scribendi copia dives
 Illa tibi, exculto quae venit a calamo:
 Eloquiiq; lepos, et fandi gratia, et ardor
 Vividus, atque animi candor et ingenii

Hunc quantum heu pater absumptum Tyberine dolebis, 115

Flava tuis miscens flumina cum lacrymis!

Romulei quantum colles, et saxa Lycae!

Et prata, et fontes, Parrhasia et nemora!

Heu quantum hunc tu prae cunctis, dum fata sinebant

Fortunae column praesidiumque suae²⁶ 120

Maxime Ranuti splendore insignis avito,

Et spes et gentis gloria Felsineae!

Quem mirata diu aligeri Regina Leonis

Lusidas nuper misit ad occiduos,

Muneribus magnis fungentem, et laudis honore, 125

Virtutisque pari conspicuum merito:

Quem tamen ad nos mox reducem atque in murice sacro

Visere fulgentem publica vota petunt.

Arcades o vos interea, olim si bene lecta

Suavidico e vestro pars fuit ille choro, 130

Ista si vigit, vestraque adolevit in umbra,

Vobiscum hasce auras duxit et aetherias;

²⁶ Fuit is a secretis, idemque carissimus antistiti eximio e Bononiae primoribus Vincentio Ranutio dum Pontificii legati munus peregre obiret apud Serenissimam Venetam Rempubicam.

Sit vestrum amisso inferias celebrare sodali

Pastores, carum et tollere ad astra caput

Omnibus officiis, pietas queis dia sacrare 135

Est potis extinctos, sanctaque amicitia.

Nil desiderium ad tanti nae munera amici

Ista quidem: a laetis attamen Elysiis

Viderit has ille et curas persentiet omnes,

In nos si sensus manibus ullus inest. 140

Gestiet et certe, fato quod functus acerbo,

Sospes at in nostro pectore vivat adhuc:

Quin et collatis studiis, vestroque favore

Millenas pergat vivere olympiadas.

Ergo agite, et postquam solemnna rite suprema 145

Cum lacrymis muto reddita sint cineri,

Manibus et postquam sacris umbrisque litatum:

Quodcumque e vobis eminet egregius

Romanae o decus Arcadiae, lectissima pubes,

Phoebe deliciae et Pieridum et Charitum, 150

Nectare Pegaseo perfusum pectus et ora

Multigenum fervens pangere certet epos.

Vestra unquam ut studia erepti vel fama sodalis

Oblita lethaeo gurgite ne pereant,

Sed vivant vigeantque una, dum Delphica Daphne 155

Frondescat sacra luxurietque coma.

Quod superest, properate alacres, quo nil et amici

Ad decus, et vestrum desit ad officium,

Insignem niveo tumulum extruere ex alabastro,

Aureae ubi e summa in fronte notae emineant: 160

Castalidum hic recubat Cynus: ne rumpe soporem.

I levis, et tacita lilia sparge manu.